Vaktaalrubriek

Skryfprobleme met Chemieterme

D.F. Louw

Inligtings- en Navorsingsdienste, WNNR, Posbus 395, Pretoria 0001

5. TERMINOLOGIE VIR REAKSIES MET HALOGENE

Die *Woordeboek van die Afrikaanse Taal* (WAT) leer reeds in die eerste deel (A-C) ten opsigte van die bekende halogeen chloor dat *chlorineer* 'n anglisisme is en dat *chloreer* gebruik moet word. Dieselfde oordeel word gevel oor *chlorinasie* (*chlorinerings* word nie eens genoem nie) waarvoor *chlorering* die voorkeur geniet. Die omskrywing van *chloreer* lui dan ook:

- a) met chloor laat verbind, of 'n chlooratoom in 'n molekule invoer;
- b) met chloor of met 'n *chloried* behandel. (Ek kursiveer).

Die Akademie se *Afrikaanse Woordelys en Spelreëls* (AWS) het ook *chloreer* opgeneem, terwyl die Akademie se *Chemiewoordeboek* *chloreer* (vir *chlorinate*) en *chlorering* (vir *chlorination*) gee.

Ten opsigte van nog 'n bekende halogeen, jodium, bly WAT konsekwent by die werkwoord *jodeer* en die prosesaanduiding *jodering*, waarby in albei gevalle sprake is van die gebruik van jodium self, of van 'n *jodied* (ek kursiveer die laaste gedeelte). Daar word nie eens van *jodineer* en *jodinerings* melding gemaak nie, wat vanselfsprekend ook as anglisismes bestempel sou gewees het. Terwyl die AWS slegs *jodeer* aangee, is hierdie term in die *Chemiewoordeboek* opgeneem (as vertaling vir *iodise*) naas *jodering* (vir *iodisation*).

Die behandeling van 'n chemiese verbinding met broom word volgens WAT aangedui met die werkwoord *bromeer*. Die AWS vermeld dié term glad nie, maar die *Chemiewoordeboek* sê dis die Afrikaanse ekwivalent van *brominate*, terwyl *brom(in)ation* met *bromering* vertaal word. Let wel, *chlorination* kom nie in die laasgenoemde bron voor nie (*chlorination* wel) en *iodation* ewe min; *iodination* trouens ook nie.

Ten opsigte van die halogeen fluoor gee die AWS geen ekwivalente afgeleide terme soos vir die ander halogene hierbo genoem nie. Die *Chemiewoordeboek* het *fluorinasie* en *fluorinerings* (vir *fluorination*) opgeneem (sonder dat die werkwoord *fluorinate* self gegee word). Nie een van die eersgenoemde twee terme kom in WAT voor nie, maar ondanks die vroeëre oordeel oor *chlorineer* as anglisisme, verskyn *fluorineer* wel hier, met die verduideliking dat hierby bedoel word dat iets met fluoor (*nie ook 'n fluoried nie*) behandel word.

Dat daar besonder inkonsekwent opgetree word wat die Afrikaanse halogeenterme en hul omskrywings betref, is baie duidelik. Maar ook in die Engelse gebruik is daar haakplekke. Die *Shorter Oxford English Dictionary* (1977) vermeld ten opsigte

van *chlorinate* en *brominate* dat hierby onderskeidelik van reaksies met chloor en broom sprake is, maar gee *iodise* (glad nie *iodinate* nie) vir die reaksie met jodium of met 'n *jodied* (ek kursiveer), terwyl *fluorate* (let wel, nie *fluorinate* nie) op die reaksie met hidrofluorsuur dui.

In Webster se *Third New International Dictionary* (1961) is die volgende terme opgeneem, met omskrywings wat kortliks soos volg saamgevat kan word:

chlorinate – om te laat reageer met chloor of met 'n chloorverbinding; let wel, soms sinoniem met *chloridise* en *chloridate*, wat dui op 'n reaksie met chloor of met 'n *chloried*

iodate [v.] – om met jodium te behandel

iodinate – om met jodium of 'n verbinding daarvan te behandel

iodise – om met jodium of met 'n *jodied* te behandel

fluoridate – om met fluoor te behandel.

Naas die bogenoemde werkwoorde het Webster ook afgeleide naamwoorde soos *chlorination*, *iodination* (en *iodisation*), *fluoridation* (en *fluoridisation*) opgeneem en omskryf. Webster onderskei trouens tussen *fluoridisation* (afgelei van *fluoridise* wat dui op die behandeling van tande met 'n fluoried) en *fluoridation* (wat onder andere die behandeling van drinkwater met 'n fluoried aandui).

Hierdie terminologiese warboel is vanselfsprekend uiters ongewens vir 'n vakwoordeboek. Derhalwe word voorgestel dat dié reeks terme so ver moontlik sinvol gesistematiseer en by hersiening van die *Chemiewoordeboek* opgeneem word. Opbouende kommentaar op die volgende voorstelle (al is dit ook ingrypend wysigend, maar dan deeglik gemotiveer) sal van harte verwelkom word (die terme of frases in vierkanthakies word vir verdere verduideliking opgeneem):

bromine:	broom
brominate:	bromeer [met broom behandel]
bromination:	bromering [behandeling met broom]
bromide:	bromied
bromidise:	bromideer [met 'n broomverbinding behandel]
bromidation:	bromidering [behandeling met 'n
(bromidisation)	broomverbinding]
chlorine:	chloor
chlorinate:	chloreer [met chloor behandel]
chlorination:	chlorering [behandeling met chloor]
chloride:	chloried
chloridate [v.]	chlorideer [met 'n chloorverbinding]

(chloridise)	ding behandel
chloridation:	chloridering [behandeling met 'n
(chloridisation)	chloorverbinding]
fluorine:	fluoor
fluorinate:	fluoreer [met fluoor behandel]
fluorination:	fluorering [behandeling met
	fluoor]
fluoride:	fluoried
fluoridate [v.]:	fluorideer [met 'n fluoorverbin-
(fluoridise)	ding behandel]
fluoridation:	fluoridering [behandeling met 'n
(fluoridisation)	fluoorverbinding]
iodine:	jodium
iodinate:	jodeer [met jodium behandel]
iodination:	jodering [behandeling met
	jodium]
iodide:	jodied
iodate [v.]:	jodideer [met 'n jodiumverbin-
(iodise)	ding behandel]
iodation:	jodidering [behandeling met 'n
(iodisation)	jodiumverbinding]

Dit kom voor asof die Engelse terme *chloridate*, *fluoridate* en *iodate* nie dikwels as werkvoorrede ge-

bruik word nie, en *bromidate* is tot dusver glad nie teengekom nie. Die daarvan afgeleide terme *chloridation*, *fluoridation* en *iodation* is ewe skaars, en dit geld nog meer vir *bromidation*. Die terminologiese onderskeiding tussen die fluoriedbehandeling van tande en van drinkwater (soos Webster doen) lyk nie belangrik genoeg om gehandhaaf te word nie.

Daar word ten slotte nog op enkele aspekte gewys:

- vir die *Chemiewoordeboek* is reeds lankal besluit dat *-ise* en *-isation* gebruik word en nie die ooreenstemmende vorms met *z* nie;
- by al die engelse terme met *-ation* in die lysie hierbo lyk dit asof die Afrikaanse vorms met *-ering* meer van toepassing is as dié met *-asie*, behalwe dat *fluoridasie* waarskynlik nog opgeneem kan word – hoewel nie as sinoniem met *fluoridering* nie;
- die Engelse term *iodate* word ook as naamwoord gebruik (Afrikaans: *jodaat*), en ten opsigte van die ekwivalente verbinding met chloor is die benaming *chlorate:chloraat*, terwyl *bromate:bromaat* die gebruikelike ekwivalent is vir die vergelykbare verbinding wat broom bevat.

CAD/CAM = RO/RV

REKENAARGESTEUNDE ONTWERP/VERVAARDIGING – AFKORTINGS IN AFRIKAANS

Rekenaargesteunde ontwerp en vervaardiging is onderskeidelik werksaamhede wat in toenemende mate aandag in die Ingenieurswese geniet. In Engels word die afkortings CAD en CAM derhalwe dikwels onderskeidelik vir „computer aided design” en „computer aided manufacture” gebruik. Hierdie afkortings het die voordeel dat hulle as woorde uitge-

sprek kan word en die term CAD/CAM word vryelik in die omgangstaal gebruik. In Afrikaans sal afkortings soos RGO of RSO en RGV of RSV moeilik oor die tong gaan. Na gesprekke met dosente aan die Universiteit van Stellenbosch en RAU word derhalwe voorgestel dat die afkortings RO en RV gebruik en amptelik aanvaar word, sodat die term RO/RV as die Afrikaanse ekwivalent van CAD/CAM geld.

H.G. Denkhaus